

Н Ә Б И Р Ә
Г Ы Й М А Т Д И Н О В А

ӨЙЛӘДӘН
СОҢ

«Әрәмәлектә... Өйләдән соң әрәмәлектә...» Йа Аллам, күпме кабатларга була инде! «Әрәмәлектә, өйләдән соң...» Тилмереп көткән сүз, тилмереп көткән очрашу. Ө еллар аны сагынып, аны уйлап үтә. Кайчакта, моңсу-сагышлы көннәр арасында, нәни генә бәхет кояшы яктырып ала да ансыз узган гомер күген нурландырып жибәрә. Ул шуңа да риза, чөнки бәхетнең зуррагына өметләнү мөмкин хәл түгел иде. Ө бит күңелнең дөм кара төннәре дә була. Була гынамы, алда да булачак алар! Рәсим теле белән элеккечә үк бинахакка жәберләп яшәчәк, элеккечә үк ярып кемнәндер көнләшчәк. Ярый исемен белми, әгәр белсә? Юк, юк, ап-ак хатирәләргә төрөп, йөрәк түренә салып куйган кешегә Фәйрүзә тел тидертәме соң?!

Өй эче тынып калды. Ире эштә, балалар мәктәптә, Фәйрүзә көзгә каршында. Бак, дөньяда көзгә дә бар икән! Ө ул аңа, ичмасам, бер күз салса иде! Вакыт тарлыгын сылтау итми, кемгә күреним дип матурлансын инде. «Син чибәр» дип сокланырдай кеше бу авылда яшәмидер шул. Хатын-кызның табигате кызык: кем өчендер бизәнә-ясана. Менә бүген Фәйрүзәнең иң матур күлмәген киеп карыйсы килә... Ул да шулай эзерләнә микән? Әле бер, әле икенче күлмәген сайлап, ул да күрешү минутларын көтә микән? Хәер, аңарда шашып тилерерлек ярату булмады шикелле. Салмак кына аккан елга сыман сабыр иде аның мәхәббәте: ярып-ташып ярын күммәде. Мөгаен, ул кулына ни эләксә — шуны кияр, көзгә каршысына басып ыспайланмас та, нибарысы чаларган чәчләрен сыпырып кына куяр. Бахыркаем, үзе һаман Фәйрүзәнең яшьлегеннән тартына микән? Борчылмасын иде, язмыш, хисләрен кушып, уртақ мәхәббәт яраткан. Шуны аңлый микән? Аңларлык йөрәге бар микән? Булса иде, ул да өзгәленеп сагынса иде! Сагынадыр, әлбәттә, сагынадыр. Сагыну таш астындагы кайнар чишмә төсле бит, тормыш вак-төякләренә никадәр генә чумсаң да, күңелдән саркып чыгып тора...

...Ул чакта Фәйрүзә ваемсыз кыз иде. Яшь агрономның егетләрдә дә, мәхәббәттә дә кайгысы юк, әйтерсең сөю аны читләтеп узарга жыена, ләкин ул моңа көенми, институт тәмамлаганнан соң, дулкынланып, беренче мәртәбә язгы чәчүгә эзерләнә иде. Шундый көннәрнең берсендә идарә каршысына жиңел машина килеп туктады. Тәрәзәдән күрдә Фәйрүзә, бу авылныкы түгел, ят адәм. Менә ул, баш кагып исәнләшә-исәнләшә, идарәгә керде һәм житди генә:

— Агроном кайсыгыз? — дип сорады.

— Мин — Фәйрүзә, — диде кыз, сагаеп. Мөгаен, хакимияттән тинтерәтүче бүлек «күсесе»дер, гадәттә алар тәкәббер кылана.

— Синмени? Исәнме?

— Исәнмесез, исәнме. Ни йомыш?

— Йомышым бик зур, — диде кунак, аның житдилек белән катырылган йөзе йомшарды.

— Надир Вәлиев атлы мин. Күрше авыл егете. Яңа гына умартачы итеп төрттеләр. Әйдә, эшләп күрсәт, диләр. Исәпләдем-тикшердем дә, безнең умартачылык сезнең басу белән янәшәрәк корылачак икән. Быел анда нәрсә чәчәсез?

— Чөгендер, — диде Фәйрүзә, көлемсерәп. Быел, чынлап та, әрәмәлек белән чиктәш басуда чөгендер утыртылырга тиеш иде.

— Менә ничек икән! — Умартачы авыр сулап куйды. — Сеңлем! — Кинәт ул кулы белән Фәйрүзәнең өстәленә таянды. — Булыш миңа, изгелегеңне мәңге онытмам! Чөгендер урынына карабодай чәч син, яме? Бал кортларына бал жыйрга мәйдан кирәк, аңлайсыңмы?

— Рәис белән сөйләшегез! — диде кыз. — Мин моны ялгыз гына хәл итә алмыйм.

— Юк, мин анын белән сөйләшмим, ул кире сезнең, барыбер ризалык бирмәс. Син үзең чәч!

— Чәч тә чәч, дисез, Надир Вәлиев, минем шәхси жирем түгел лә ул.

— Бал кортлары да минем йортныкы түгел бит, халыкныкы!

Әй, сезнең хужалыкны баатырга әле! — дип көлдә Фәйрүзә һәм шул сүзләре белән умартачыны өнсез калдырды.

Кәефе төшкән егет:

— Сине әйбәт кыз диләр тагы, — диде.

— Шаян Фәйрүзә үпкәләмәде, кычкырып көлдә:

— Кемнәр әйтә? Егетләрегезме?

— Мин әйтәм.

— Сөз?! Минә беренче тапкыр гына күрәсез ич!

— Миңа шул да житә...

Надир төбәп кызга карады. Тәнне кымыржыткан әллә нинди караш иде бу. Буйсынырга өйрәнмәгән кызның гүя йөрәге богауланды. ул, үзе дә сизмәстән:

— Ярар, чәчәрбез, – диде.

— Рәхмәт! Хуш! — Күрше авыл умартачысы, саубуллашып, ишеккә борылды.

Фәйрүзә аның артыннан:

— Туктагыз, тукта, мин өздерең әйтмәдем, сез мине каушаттыгыз, туктагыз, — дип ялварса да, ят кеше аны ишетмәде, машинага утырып китеп барды.

Чәчте кыз, рәис белән әрләшә-әрләшә, карабодай чәчте.

— Үсми ул, басуны ялангач калдырасың, башбаштак! — дип, рәис пыр тузынса да, вәгъдәсен бозмады.

Ә аннан соң йокысыз төннәр башланды. Тишеләме, тишелмиме? Фәйрүзәне кара кайгыга салып, чүп үләнә генә үрчесә, оятын кая куясың!

Карабодай тишелде дә, үсте дә. Жәй айларында басу ап-ак чәчәк сарган болынга охшый иде. Кыз да үзгәрде: шул «болын» уртасында сары сагыш йөгерә һәм кызның буйсынырга яратмаган йөрәген авырттырып үзенә таба тарта иде. Бәлки, ул шулай янып-көеп йөрер-йөрер дә, сагыш басылып, яшьлек яшьлеген игәр, яр табар иде, карабодай кырыннан жыйган бал белән сыйланырга килсен, дип, Надир умартачы чакыртты. Барды Фәйрүзә, тик аиың килүен бал кортлары гына өнәмәде: өерләре белән кызга ябырылдылар.

— Аһ, юньсезләр, чәчәк дип кунасыз, ахры! — дин, агач йорттан егет атылып чыкты. — Чәбәләнмә, Фәйрүзә, битеңне чакмасыннар!

Кыз, сакланыйм дип, йөзе белән умартачының күкрәгенә канланды. Аһ, ни бу? Надирның күлмәгеннән чәчәк исе аңкый...

— Сездән чәчәк исе килә, диде ул, читкә тайпылып.

— Сине уйлый-уйлый, карабодай басуы буйлыйм бит. Шуннан сөңгәндер...

— Нигә уйлайсыз? Кирәкми...

Уйлаткач нишлим. Син бер тәвәккәл адым ясадың инде, карабодаң өчен рәхмәт. Икенче адымны да ясарсыңмы? Яратырсыңмы мине, Фәйрүзә?

— Сез акылдан яздыгыз мәллә? диде кыз, кашларын ямьсез жыерып.

— Гафу ит, Фәйрүзә. Син — яшь, ә мин... мин кызлар кулы тотмаган карт буйдак. Нәрсәгә өметләнәм, ә! Надир уңайсызланып тамак кырды. — Әйдә, балдан авыз ит.

— Юк, мин ашыгам, сау булыгыз! диде Фәйрүзә, капыл гына.

Кич белән киёмнәрен алмаштырганда, борнга тагын чәчәк исе бәрелде.

— Ник мин дорфа кыландым икән? Иртәгә барам, мең сылтау табып барам, – дип ашкынды кыз. Йөрәге ашкынды, акылы тыйды. Жүләр, анда сиңа нәрсә калган!

Авыл тулы егет, ә син умарталыктагы ят кешене сагынасың. Ул карт, ул буйдак, аны бүген үк чигәсендәге ак чәчләре «сата», ул сиңа яр да, пар да түгел. Бер күреп тә яратырга була дигән уйдырмага ышанма!

Авыл тулы егет тә бит... Алмаш-тилмәш озаталар. Ник берсенә күңел төшсен. Йә, бетте, онытты Фәйрүзә! Кыз чәчәк исе сеңгән күлмәген чөеп атты да кичке уенга ашыкты, ләкин аяклар нишләптер клубка таба атламады, саташып, эрәмәлек юлына борылды. «Нигә чәчтердем шушы карабодайны? Нигә чәчтердем?! Хәзер тынычлыгым югалды инде! — дип әрни-әрни, карабодай басуын тиргәде кыз, ә эченнән генә бөтен рәхмәтен аңа яудырды. — Син үсмәсән, мондый газап утларында кайчан янар идем әле! Әгәр очраса, оялмыйм, карт буйдагымны...»

Фәрешгәләрнең «амин» дигән чагына туры килде бугай: сүз куешкан кебек, каршыга Надир килә иде.

— Фәйрүзә?! Мин сине эзли идем...

— Ә минем кырлар карап йөрүем. Карабодай өлгерде, урламыйлармы, мәйтәм. Ярар, сакчы бар икән әле.

— Фәйрүзә, тукта, сабыр ит, — дип юкка гына инәлде Надир, кыз, карабодай диңгезен ера-ера, авылга чапты. Капка төпләренә житкәч кенә, ерактагы эрәмәлек ягына текәлеп-текәлеп карап торды. Нәрсәдән курыкты ул, йә? Яратуданмы? Чәчәк исеннәнме? Әллә чит-ят ирдәнме? Чит түгел лә инде Надир. Аңардан да якин кеше юк лабаса. Нәрсәдән курыкты ул?! Мөгаен, бәхетеннәндер. Мондый зур бәхетне ничек күтәрәсең ди?!

Хәбәр соң килеп иреште: «Фәйрүзә, мин сине яратам...» Туйлар узган иде шул инде. Ире Рәсим дә:

— Бер төнне сине эрәмәлектә күргәннәр. Кем белән таң аттырдың? - дип чәнчеп елаткан иде.

Өзгәләнгәнме, көткәнме, сагынганмы — анысы билгесез, әмма яратуы хак иде Надир умартачының. Фәйрүзәнең дә йөрәгеннән бер хәбәр очты: кыз да яратты һәм ярата, тик бу иясенә ирешмәслек жил урлаган хәбәр генә иде.

— Эрәмәлектә күргәннәр сине, дип, ире нахакка рәнжеткәндә, яшь хатын мәхәббәтен

уйлап юанды... Сызылып гомер үткән саен, хис яңарды гына. Хатирәләр, якты хыял белән кушылып, чынбарлыкка күчә иде. Алар очрашырга тиеш. Чиге-чамасы күренмәгән сагышны бер караш белән булса да басарга тиеш хатын. Артыгы кирәкми, шул да сулкылдаган йөрәкне дөвалар иде, шәт. Чит жирләрдә төпләнгән Надирны, кире туган авылына кайтарып, рәис итеп сайлаганнарын ишеткәч, Фәйрүзәнең бу теләге отыры артты.

Әнә шулай янып-көеп яшәгән көннәрдә, алар район киңәшмәсендә очраштылар. Надир түрдә утыра иде, ул күзләре белән залдан кемнеләр эзли башлады. Хатын алгы рәт-тәгә киң жылкы артына ышыкланды. Үзәкләргә өзгән икеләнү мизгелә иде бу: «Мин монда», — дип, калкынып куйсаң иде дә...

Киңәшмә буге башын күтәрмәдә Фәйрүзә. Ә жанны биләгән ашкыну сүрелмәдә, ул, йөрәккә күчеп, мәхәббәт учагын тагын да дөрләтеп жибәрде. «Миннән дә бәхетлерәк кеше юктыр, — дип сөенде ул. — Мин бәхетле! Аны күргән көнем — иң якты көн! Әгәр көн саен күрсәм? Юк, юк, бу хакта уйларга да ярамый. Ходай монысын күпсенмәсен иде».

Жыелыш тәмамлангач, Фәйрүзә, итәгенә ут капкандай, тиз генә утыргычтан купты. Тизрәк чыгып китәргә кирәк! Ул халыкны аралап ишеккә табан үтмәкчә иде, рәт араларының тарлыгы комачаулады. Кинәт кемдер сак кына аның иңенә кагылды.

— Фәйрүзә, исәнме?!

Бу — ул иде. Кулы нинди кайнар! Салкын кочакларда өшегән тәнгә рәхәт дулкын таралды.

— Мин синең турында иртә дә, кич тә уйлыйм, Фәйрүзә.

Хатын, куркып, як-ягына каранды. Аллага шөкер, аларны тыңламыйлар, һәркем үз юлына ашыга.

«Мин дә уйлыйм, Надир», — димәкчә иде Фәйрүзә, әмма теленнән бөтенләй икенчә сүзләр ычкынды:

— Хәлсез хужалыкны алдынгылыкка чыгардыгыз. Котлыйм!

— Синең хакка мин жир йөзен әкият иленә әйләндерер идем. Рәхмәт сиңа, Фәйрүзә.

— Һи, нәрсә өчен рәхмәт?

— Күршебездә генә яшәп ятуың өчен. Иртәгә өйләдән соң теге әрәмәлеккә төш әле, яме? Тимим, курыкма...

— Ярар, — дип пышылдады Фэйрүзә.

...Менә өйлә вакыты якынлаша. Аңа кайсы күлмәге килешер икән? Агымы, зәңгәреме? Агыдыр, мөгаен. Әйдә, Рәсим: «Кая бардың, сине күргәннәр», – дип күзнә ачырмасын, әйдә, бәгырьне теле белән киссен-телсен, ул барысына да түзәргә эзер. Шушы очрашу хакына хатын нахак рәнжешләргә дә риза!

Фэйрүзә әрәмәлектә беренче булып килде. Килде дә ышык тал төбенә посты. Өнә ул! Урман авызыннан әрәмәлектә таба атлый. Ак күлмәктән! Хатынның тыны кысылды. Кичәге кебек бөтен барлыгын ярсу хис биләп алды. Сагынган еллар, өзгәләнган көннәр берәм-берәм күз алдыннан йөгәрде. Ләкин, Надир якынлашкан саен, Фэйрүзә артка чигенде. Жүләр! Барыбер күрерләр бит... Ә аның исемен гайбәтчеләр теленә салырга ярыймы соң?! Әгәр хатынның яшерен мәхәббәтен йөрәгеннән суырыш алып, дөньяга чәчсәләр, яшәүнең ни яме дә, ни тәме?! Йә, нишләргә инде? Кала да алмый, китә дә алмый, һәй, калалмый шул...

...Тал төбендәге аяк эзләренә пар күбәләк кунды.